

LOIZIDOUOVÁ proti TURECKU

Rozsudok z 18. decembra 1996

NEOFICIÁLNE ZHRNUTIE A OKOLNOSTI PRÍPADU

A. Základné skutočnosti

Sťažovateľka pani Titina Loizidouová je cyperská občianka. Vyrástla v Kyrenii na severnom Cypre, kde vlastnila určité pozemky. V roku 1972 sa vydala a odsťahovala sa s manželom do Nikózie. Od roku 1974 jej bol z dôvodu prítomnosti tureckých ozbrojených síl na Cypre odopieraný prístup k vyššie uvedenému majetku.

Dňa 19. marca 1989 združenie gréckych cyperských žien „Ženy kráčajú domov“ zorganizovalo pochod s avizovaným úmyslom prekročiť líniu prímeria tureckých síl. Demonstranti sa dovezli z Nikózie do dediny Lymbia, kde sa skupine podarilo prekročiť deliacu zónu a líniu tureckých síl. Niektoré zo žien, medzi nimi aj pani Loizidouová, zadržali tureckí cyperskí policajti. V ten istý deň ich neskôr odovzdali predstaviteľom Organizácie Spojených národov (UNFICYP) v Nikózii a boli prevezené na grécku časť Cypru.

B. Konanie pred Európskou komisiou pre ľudské práva

Prípad vzišiel zo sťažnosti podanej Európskej komisii pre ľudské práva (ďalej len „Komisia“) 22. júla 1989.

Vo svojej správe z 8. júla 1993 vyjadrila Komisia názor, že nebol porušený článok 3 Dohovoru (jednohlasne), článok 5 ods. 1 Dohovoru (9 hlasov proti 4), článok 8 Dohovoru, pokiaľ ide o súkromný život sťažovateľky (11 hlasov proti 2), článok 8 Dohovoru, pokiaľ ide o obydlie sťažovateľky (9 hlasov proti 4), ani článok 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru (8 hlasov proti 5).

Prípad postúpila Európskemu súdu pre ľudské práva (ďalej len „Súd“) vláda Cypru v časti, v ktorej sa týkal údajného zasahovania do vlastníckych práv a obydlia sťažovateľky (článok 1 Dodatkového protokolu a článok 8 Dohovoru).

VÝŇATOK Z ROZSUDKU

PRÁVNÝ STAV

31. Sťažovateľka a cyperská vláda tvrdili, že od čias tureckej okupácie severného Cypru bol sťažovateľke odopieraný prístup k jej majetku a že následne nad ním úplne stratila kontrolu. Toto podľa nich predstavovalo pokračujúce a neoprávnené zasahovanie do sťažovateľkinho práva pokojne užívať svoj majetok, čo je porušením článku 1 Dodatočného protokolu, ako aj článku 8 Dohovoru pre pokračujúce porušovanie sťažovateľkinho práva na rešpektovanie jej obydľia.

Turecká vláda nesúhlasila s týmto tvrdením a trvala v prvom rade na tom, že Súd nemal *ratione temporis* právomoc na preskúmanie veci.

I. PREDBEŽNÁ NÁMIETKA VLÁDY

32. Súd pripomína svoje rozhodnutie v rozsudku o predbežných námietkach v tomto prípade, že podľa článku 46 Dohovoru môžu zmluvné strany obmedziť, ako to urobilo Turecko vo svojom vyhlásení z 22. januára 1990, uznanie právomoci Súdu na prípady, ktoré sa vyskytnú následne po čase uloženia (*pozn. uloženie vyhlásenia u generálneho tajomníka Rady Európy*), a že sa teda právomoc Súdu vzťahuje iba na tvrdenia sťažovateľky o pokračujúcom porušovaní jej vlastníckych práv po 22. januári 1990. Súd teraz musí toto tvrdenie preskúmať, keďže v už spomínanom rozsudku rozhodol o spojení otázok vzniknutých z námietky *ratione temporis* s meritom veci [pozri Loizidouová proti Turecku (predbežné námietky), rozsudok z 23. marca 1995, séria A, č. 310, str. 33–34, ods. 102–105].

A. Znenie vyhlásenia podľa článku 46

33. Vo svojom vyjadrení k meritu veci cyperská vláda predostrela, že znenie vyhlásenia Turecka podľa článku 46 je dvojznačné. Absencia čiarky v poslednej vete za slovom „skutočnosti“ tam, kde sa slovo nachádza po druhý raz, urobila nejasným, či slová „ktoré sa vyskytnú následne po čase uloženia“ sa vzťahujú na slovo „skutočnosti“ (použitie vo vete prvý raz), alebo na slovo „rozsudky“ (pozri odsek 24 rozsudku). Rovnakú poznámku urobila vo vzťahu k vyhláseniam vlády podľa článku 25. Podľa nej všetky výkonné orgány Dohovoru, ktorým bola zverená právomoc, majú túto právomoc spätne k dátumu ratifikácie Dohovoru, ibaže by existovala výslovne a nedvojznačne formulovaná výhrada *ratione temporis*. Cyperská vláda však tvrdila, že posledne uvedená požiadavka nebola v tomto prípade splnená.

34. Súd pokladá tento argument za neopodstatnený. Podľa jeho názoru by čítanie predmetného textu spôsobom, akým to robí cyperská vláda, robilo poslednú vetu vyhlásenia takmer nezrozumiteľnou. Súd sa domnieva, že úmysel tureckej vlády vylúčiť z právomoci Súdu všetky prípady zakladajúce sa na skutočnostiach, ktoré sa objavili pred dátumom uloženia vyhlásenia k článku 46, je dostatočne evidentný zo slov použitých v poslednej vete a možno ho z nich logicky vyvodiť. Súd navyše poznamenáva, že Komisia podobným spôsobom interpretovala identický jazyk

a interpunkciu vo vyhláseniach Turecka k článku 25 [pozri rozhodnutia o prijateľnosti sťažností č. 15299/89, 15300/89 a 15318/89 (spojené), Chrysostomos, Papachrysostomou a Loizidouová proti Turecku, 4. marec 1991, 68/ *Decisions and Reports* (DR) 68, str. 250–251, ods. 50–60].

B. Ďalšie argumenty zúčastnených osôb pred Súdom

35. Turecká vláda bola toho názoru, že proces „zaberania“ majetkov na severnom Cypre začal v roku 1974 a prerástol v nezvratné vyvlastnenie v súlade s článkom 159 ods. 1 písm. b) Ústavy Tureckej severocyperskej republiky (pozn., ďalej len „TRNC“) zo 7. mája 1985 (pozri odsek 18 rozsudku) oprávnené podľa medzinárodnoprávnej doktríny nevyhnutnosti. V tejto súvislosti vláda tvrdila, že „TRNC“ je demokratický a ústavný štát, ktorého ústava bola prijatá referendum. V procese politického a štátnosprávneho vývoja „TRNC“ založil turecký cyperský ľud uplatňujúci si svoje právo na sebaurčenie, a tak následne mohlo byť vytvorené platné právo. Navyše faktická a autonómna povaha štátnej správy v severnej časti Cypru bola už predtým uznaná v rôznych rozhodnutiach súdov Spojeného kráľovstva [*Hesperides Hotels Ltd a ostatní proti Aegean Turkish Holidays Ltd a ostatní* (1977), 3 *Weekly Law Reports* 656 (Odvolací súd – *Court of Appeal*) a *Polly Peck International Plc. proti Asil Nadir a ostatní* (1992), 2 *All England Reports* 238 (*Court of Appeal*)].

Okrem toho rozhodnutím, že zatknutie a zadržanie sťažovateľov v prípade Chrysostomos a Papachrysostomou proti Turecku boli oprávnené, Komisia a následne Výbor ministrov Rady Európy uznali príslušné zákony „TRNC“ ako platné [pozri správu Komisie z 8. júla 1993, ods. 143–170 a rezolúcia DH (95) 245 z 19. októbra 1995].

Podľa tureckej vlády sťažovateľka preto ešte veľmi dávno pred rozhodujúcim dátumom, ktorým je 22. január 1990, teda najneskôr k 7. máju 1985 definitívne stratila vlastnícke právo k predmetným pozemkom. Rozsudok Súdu v prípade Papamichalopoulos a ostatní proti Grécku (z 24. júna 1993, séria A, č. 260-B), v ktorom Súd rozhodol, že došlo ku pokračujúcemu zasahovaniu do vlastníckych práv sťažovateľa, bol navyše odlíšiteľný na základe toho, že grécka vláda nevzniesla v tomto prípade žiadnu námietku *ratione temporis*.

Z uvedeného podľa tureckej vlády vyplýva, že v tomto prípade sa Súd zaoberal okamžitým konaním, ktoré predchádzalo uznaniu právomoci Súdu vládou podľa článku 46. V dôsledku uvedeného nebol Súd *ratione temporis* oprávnený skúmať sťažovateľkine sťažnosti.

36. Sťažovateľka, s ktorou súhlasila vláda Cypru, trvala na tom, že skutočnosť, že jej bol nepretržite od roku 1974 odopieraný prístup k majetku a že následne nad ním úplne stratila kontrolu, predstavuje pokračujúce porušovanie jej práv a že právna teória inštitúcií Dohovoru a ďalšie medzinárodné tribunály uznali takú koncepciu. Zdôraznila, že pri interpretácii Dohovoru je nevyhnutné brať do úvahy pravidlá medzinárodného práva, a tvrdila, že ústava „TRNC“ z roku 1985 bola – tak ako na ňu hľadelo medzinárodné spoločenstvo – podľa medzinárodného práva neplatná, pretože bola založená na neoprávnenom použití sily Tureckom. Druhý dôvod bol, že politika tureckých štátnych orgánov je založená na rasovej diskrimi-

nácii porušujúcej článok 14 Dohovoru aj zvyklosti medzinárodného práva. Z týchto dôvodov by konfiškačné ustanovenia ústavy z roku 1985 nemali mať nijakú účinnosť.

37. Podľa vlády Cypru odopieranie pokojného užívania majetkov gréckym Cypčanom v okupovanej oblasti sa uskutočňovalo systematickým a pokračujúcim procesom. Cyperská vláda však poprela, že by tento proces prerástol do straty vlastníctva. Dôkazy na toto tvrdenie zabezpečoval zákon o vysporiadaní a rozdelení pozemkov a majetkov zodpovedajúcej hodnoty z 28. augusta 1995, ktorý má podľa cyperskej vlády za cieľ rozšíriť to, čo doteraz predstavovali obmedzené povolenia na zaberanie gréckych majetkov, a takisto skutočnosť, že Turecko v nóte distribuovanej vo Výbore ministrov v roku 1987 tvrdilo, že na severnom Cypre nedošlo ku konfiškácii gréckych majetkov.

38. Ako na pojednávaní o predbežných námietkach vysvetlil zástupca Komisie, Komisia rovnako vzala do úvahy, že sťažovateľkina sťažnosť pre porušenie článku 1 Dodatočného protokolu a článku 8 Dohovoru sa týka porušovania práv, ktoré je v podstate pretrvávajúcej povahy. Vo svojich písomných pripomienkach k predbežným námietkam preto zástupca zaujal stanovisko, že Súd je kompetentný zaoberať sa týmito sťažnosťami, keďže sa týkajú aj obdobia po 22. januári 1990. Navyše na pojednávaní o merite veci zástupca so súhlasom sťažovateľky požiadal, aby Súd zvážil, či by sa Turecku nemalo odmietnuť predkladanie nových skutočností týkajúcich sa ustanovení ústavy z roku 1985, na ktoré nepoukázalo počas konania pred Komisiou.

C. Hodnotenie Súdu

39. Súd v prvom rade v súvislosti s návrhom zakázať Turecku predkladanie nových skutočností poznamenáva, že pri preskúmvaní merita sťažnosti môže v zásade prihliadať na nové fakty dopĺňajúce a objasňujúce tie, ktoré zhrnula Komisia, ak ich Súd pokladá za relevantné (pozri rozsudok McMichael proti Spojenému kráľovstvu z 24. februára 1995, séria A, č. 307-B, str. 51, ods. 73 a rozsudok Gustafsson proti Švédsku z 25. apríla 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-II, str. 65, ods. 51).

40. Hoci v tomto prípade bola v konaní pred Komisiou vznesená vládou Turecka námietka *ratione temporis*, v rozhodnutí Komisie zo 4. marca 1991 o prijateľnosti sťažnosti sa nevyskytla žiadna diskusia ani analýza pojednávajúca o tom, či predmet sťažnosti predstavoval pretrvávajúcu situáciu alebo okamžité konanie. Táto otázka, hoci do istej miery uvedená pred Súdom vo fáze prejednávania predbežných námietok, bola predmetom podrobných podaní iba v súdnom konaní o merite veci, pričom táto nová informácia bola po prvý raz uvedená v písomnom vyjadrení tureckej vlády, ale tiež v dodatkoch vyjadrenia vlády Cypru. Za týchto okolností nemôže návrh na odmietnutie dodatočného predkladania nových skutočností uspieť.

41. Súd pripomína, že odsúhlasil domnienku o kontinuálnom porušovaní Dohovoru a jeho účinkoch vo vzťahu k časovým obmedzeniam kompetencie orgánov Dohovoru (pozri *inter alia* rozsudok Papamichalopoulos a ostatní proti Grécku

z 24. júna 1993, séria A, č. 260-B, str. 69–70, ods. 40 a 46 a rozsudok Agrotexim a ostatní proti Grécku z 24. októbra 1995, séria A, č. 330, str. 22, ods. 58).

Obdobne sa tento prípad týka údajných porušovaní pretrvávajúceho charakteru, ak sťažovateľku možno na účely článku 1 Dodatočného protokolu a článku 8 Dohovoru stále považovať – čo zostáva na posúdenie Súdu – za oprávneného vlastníka predmetnej pôdy.

42. Je potrebné vziať do úvahy tvrdenie tureckej vlády, že „proces 'zaberania' majetkov na severnom Cypre začal v roku 1974 a prerástol v nezvratné vyvlastnenie v súlade s článkom 159 ods. 1 písm. b) Ústavy „TRNC“ zo 7. mája 1985“ (pozri odsek 35 rozsudku). Formulácia tohto tvrdenia napovedá, že podľa názoru tureckej vlády sťažovateľka neprišla o vlastníctvo pôdy pred 7. májom 1985. Ak by sa to malo chápať inak, turecká vláda nedokázala objasniť, akým spôsobom došlo k strate vlastníctva pred predmetným dátumom. Súd sa preto sústreďí na tvrdenie vlády, podľa ktorého došlo k strate vlastníctva v roku 1985 v dôsledku uplatnenia článku 159 Ústavy „TRNC“ (pozri odsek 18 rozsudku).

V tomto kontexte Súd berie do úvahy rezolúciu Bezpečnostnej rady OSN č. 541 (1983) vyhlasujúcu proklamáciu o založení „TRNC“ za právne neplatnú a vyzývajúcu všetky štáty, aby neuznali žiaden iný cyperský štát okrem Cyperskej republiky. Obdobná výzva sa zopakovala v rezolúcii Bezpečnostnej rady OSN č. 550 (prijatá 11. mája 1984). V novembri 1983 aj Výbor ministrov Rady Európy odsúdil vyhlásenie štátnosti a vyzval všetky štáty na odoprenie uznania „TRNC“ (pozri odseky 19 – 21 rozsudku). Podobnú pozíciu zaujalo Európske spoločenstvo a hlavy vlád Britského spoločenstva (*the Commonwealth Heads of Government*) (pozri odseky 22 – 23 rozsudku). Navyše iba cyperská vláda je medzinárodnoprávne uznaná ako vláda Cyperskej republiky v kontexte diplomatických a zmluvných vzťahov a fungovania medzinárodných organizácií (pozri rozhodnutia Komisie o prijateľnosti sťažností č. 6780/74 a 6950/75, Cyprus proti Turecku z 26. mája 1975, DR 2, str. 125, 135–136; č. 8007/77, Cyprus proti Turecku z 10. júla 1978, DR 13, str. 85, 146).

43. Pripomína sa, že Dohovor sa musí vykladať v kontexte interpretačných pravidiel stanovených Viedenským dohovorom o zmluvnom práve z 23. mája 1969 a že článok 31 ods. 3 písm. c) tohto Dohovoru ukladá povinnosť brať zreteľ „na každé príslušné pravidlo medzinárodného práva použiteľné vo vzťahoch medzi stranami“ [pozri *inter alia* Golder proti Spojenému kráľovstvu, rozsudok z 21. februára 1975, séria A, č. 18, str. 14, ods. 29; Johnston a ostatní proti Írsku, rozsudok z 18. decembra 1986, séria A, č. 112, str. 24, ods. 51 a vyššie uvedený rozsudok Loizidouová (predbežné námietky, str. 27, ods. 73)].

Podľa názoru Súdu nemožno princípy Dohovoru vykladať ani používať zbavené súvislostí. Majúc na pamäti osobitný charakter Dohovoru ako zmluvy o ľudských právach, musí Súd pri rozhodovaní o sporných otázkach týkajúcich sa jeho právomoci podľa článku 49 Dohovoru brať do úvahy aj všetky príslušné pravidlá medzinárodného práva.

44. Z tohto hľadiska je z medzinárodnej praxe a početných odsudzujúcich rezolúcií uvedených vyššie (pozri odsek 42) zjavné, že medzinárodné spoločenstvo nepovažuje „TRNC“ za štát v zmysle medzinárodného práva, a že samotná Cyperská republika zostáva jedinou legitímnou vládou Cypru, ktorá je povinná dodržiavať

medzinárodné štandardy v oblasti ochrany ľudských a menšinových práv. Vo svetle týchto skutočností nemôže Súd priznať na účely Dohovoru právnu účinnosť takým ustanoveniam, ako je článok 159 základného zákona, na ktorý sa odvoláva turecká vláda.

45. Súd sa pridrižiava vyššie uvedeného záveru a nepovažuje za potrebné, nieto za nevyhnutné, v tomto kontexte podrobne rozoberať všeobecnú teóriu o zákonnosti legislatívnych a administratívnych noriem „TRNC“. Poznamenáva však, že medzinárodné právo uznáva v takejto situácii legitimitu určitých právnych úprav a operácií, napríklad pokiaľ ide o registrácie narodení, úmrtí a sobášov, „ktorých účinky možno ignorovať iba na ujmu obyvateľov predmetného teritória“ – v tejto súvislosti pozri Konzultatívne stanovisko k právnym následkom, ktoré má pre štáty trvalá prítomnosť Južnej Afriky v Namíbii (Juhozápadná Afrika) napriek rezolúcii Bezpečnostnej rady č. 276 (1970) [1971], *International Court of Justice Reports*, 16, str. 56, ods. 125.

46. Nemožno teda predpokladať, že sťažovateľka stratila právny titul k svojmu majetku v dôsledku článku 159 Ústavy „TRNC“ z roku 1985. Turecká vláda nepredostrela, ani Súd nezistil žiadne ďalšie skutočnosti predstavujúce stratu vlastníckeho práva k sťažovateľkiným majetkom. V tomto kontexte Súd poznamenáva, že legitímna vláda Cypru pevne trvala na svojom stanovisku, že grécki Cyperčania ako sťažovateľka vlastníaci nehnuteľný majetok v severnej časti Cypru si zachovali svoje vlastnícke práva a malo by sa im umožniť pokračovať v pokojnom užívaní ich majetkov, a sťažovateľka mala zjavne podobný názor.

47. Z uvedeného vyplýva, že sťažovateľku treba na účely článku 1 Dodatočného protokolu a článku 8 Dohovoru naďalej považovať za legálnu vlastníčku predmetného pozemku. Námietka *ratione temporis* preto neobstojí.

II. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 1 DODATKOVÉHO PROTOKOLU

48. Sťažovateľka tvrdila, že pokračujúce odopieranie prístupu k jej majetku na severnom Cypre a následná úplná strata kontroly nad ním sú pripísateľné tureckej vláde a predstavujú porušenie článku 1 Dodatočného protokolu, ktorý znie:

„Každá fyzická alebo právnická osoba má právo pokojne užívať svoj majetok. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku s výnimkou verejného záujmu a za podmienok, ktoré ustanovuje zákon a všeobecné zásady medzinárodného práva.

Predchádzajúce ustanovenie nebráni právu štátov prijímať zákony, ktoré považujú za nevyhnutné, aby upravili užívanie majetku v súlade so všeobecným záujmom a zabezpečili platenie daní a iných poplatkov alebo pokút.“

A. Otázka pripísateľnosti

49. Sťažovateľka v súlade so svojim stanoviskom týkajúcim sa predbežnej námietky *ratione materiae* [Loizidouová proti Turecku (predbežné námietky), rozhodnutie uvedené v odseku 32 rozsudku, str. 22 – 23, ods. 57 – 58] trvala na tom, že tento prípad je výnimočný v tom, že štátne orgány, ktoré údajne porušujú právo na

pokojnú užívanie majetku, nepatria jedinej legitímnej vláde oblasti, v ktorej sa dotknutý majetok nachádza. Táto osobitosť spôsobila, že na účel určenia, či je Turecko zodpovedné za údajné porušovanie sťažovateľských práv podľa článku 1 Dodatočného protokolu súvisiacich s jej majetkom na severnom Cypre, by Súd mal brať do úvahy princípy zodpovednosti štátu podľa medzinárodného práva. V tomto kontexte zopakovala svoju kritiku, že Komisia sa príliš sústredila na priamu zainteresovanosť tureckých predstaviteľov na napadnutom pokračujúcom odopieraní prístupu. Hoci je preukázanie priamej zainteresovanosti tureckých predstaviteľov na porušovaní Dohovoru dôležité, nie je to právnou podmienkou zodpovednosti podľa medzinárodného verejného práva.

Sťažovateľka ďalej tvrdila, že koncepcia zodpovednosti štátu je založená na realistickej myšlienke zodpovednosti. Štát zodpovedá za udalosti v oblasti, za ktorú je medzinárodnoprávne zodpovedný, dokonca aj keby riadenie alebo udalosti boli mimo rámca jeho skutočnej kontroly. Teda dokonca aj konanie štátnych úradníkov, ktoré je *ultra vires*, môže založiť zodpovednosť štátu.

Podľa medzinárodného práva, tvrdila sťažovateľka, štát, ktorý je uznaný za zodpovedný vo vzťahu ku konkrétnej oblasti, naďalej nesie zodpovednosť dokonca aj v prípade, keď oblasť spravujú miestne úrady. To je právne stanovisko, či už je miestna štátna správa nezákonná, v tom prípade ide o dôsledok nezákonného použitia sily, alebo či je legálna ako v prípade chráneného štátu alebo inak závislého územia. Štát sa prostredníctvom delegácie nemôže vyhnúť zodpovednosti za porušenie jeho povinností v zmysle medzinárodného práva, zvlášť nie za porušenie povinností vyplývajúcich z Dohovoru, ktorý, ako to ilustruje znenie článku 1 Dohovoru, predstavuje záruku zabezpečenia práv priznaných Dohovorom.

Sťažovateľka trvala na tom, že vznik „TRNC“ bol právne neplatný a že žiaden štát okrem Turecka ani žiadna medzinárodná organizácia „TRNC“ neuznali. Keďže Cyperskú republiku zjavne nemožno brať na zodpovednosť za Tureckom okupovaný časť ostrova, je to rozhodne Turecko, ktoré za ňu zodpovedá. V opačnom prípade by severná časť Cypru predstavovala v súvislosti so zodpovednosťou za porušovanie ľudských práv práve vákuum, ktorého prijatie by bolo v rozpore s princípom efektívnosti, ktorý je pilierom Dohovoru. V každom prípade existuje presvedčivý dôkaz o tom, že Turecko má účinnú všeobecnú kontrolu nad udalosťami na okupovanom území. Sťažovateľka dodala, že skutočnosť, že Súd vo fáze predbežných námietok k tomuto prípadu uznal jurisdikciu Turecka, mala za následok vznik silnej prezumpcie zodpovednosti Turecka za porušenia práv na okupovanom území.

50. Podľa cyperskej vlády má Turecko skutočnú vojenskú a politickú kontrolu nad severným Cyplom. Nemôže uniknúť svojim povinnostiam podľa medzinárodného práva predstieraním, že odovzdalo správu severného Cypru nezákonnému bábkovému režimu.

51. Turecká vláda poprela, že by mala jurisdikciu na severnom Cypre v zmysle článku 1 Dohovoru. V prvom rade pripomenula skoršiu judikatúru Komisie, ktorá obmedzila jurisdikciu Turecka „na hraničnú oblasť, a nie na celé územie severného Cypru pod kontrolou tureckých cyperských správnych orgánov“ (pozri rozhodnutia Komisie o prijateľnosti sťažností č. 6780/74, 6950/75 a 8007/77 uvedené v odse-

ku 42 rozsudku). Po druhé, prezumpcia kontroly a zodpovednosti presadzovaná sťažovateľmi je vyvrátiteľná. V tomto zmysle je nesmierne významné, že Komisia vo svojej správe z 8. júla 1993 v prípade Chrysostomos a Papachrysostomou proti Turecku zaujala stanovisko, že zatknutie a zadržanie sťažovateľov a súdne konanie na severnom Cypre neboli „konaním“ pripísateľným Turecku. Navyše Komisia v prípade sťažovateľov nezistila žiaden náznak kontroly tureckými orgánmi nad správou väzenia ani správou súdnictva tureckými cyperskými orgánmi (uvedené v odseku 32 rozsudku).

Na dôvažok turecká vláda tvrdila, že otázka jurisdikcie v článku 1 Dohovoru nie je identická s otázkou zodpovednosti štátu podľa medzinárodného práva. Článok 1 nebol koncipovaný s ohľadom na zodpovednosť štátu. Podľa tureckej vlády toto ustanovenie vyžaduje dôkaz, že konania napadnutého sťažnosťou sa skutočne dopustil orgán obvineného štátu alebo že k predmetnému konaniu došlo pod jeho priamou kontrolou, a že tento orgán vykonával v čase údajného porušovania skutočnú jurisdikciu nad sťažovateľkou.

Turecká vláda navyše argumentovala, že pozerajúc na vec z tohto uhlu pohľadu, Turecko v tomto prípade nevykonávalo skutočnú moc a jurisdikciu nad sťažovateľkou, nakoľko v kritický deň, 22. januára 1990, vlastnícke práva sťažovateľky mali pod kontrolou orgány Tureckej cyperskej komunity ústavne organizované v rámci „TRNC“ a v žiadnom prípade nevykonávajúce jurisdikciu v mene Turecka.

V tejto súvislosti turecká vláda opäť zdôraznila, že „TRNC“ je demokratický a ústavný štát, ktorý je politicky nezávislý na ostatných suverénnych štátoch, Turecko nevynímajúc. Štátnu správu na severnom Cypre zriadil turecký cyperský ľud uplatňujúci si svoje právo na sebaurčenie, a nie Turecko. Navyše turecké ozbrojené sily sú na severnom Cypre na účel ochrany tureckých Cyperčanov a so súhlasom vládnucej sily v „TRNC“. Ani turecké ozbrojené sily, ani turecká vláda nevykonávajú na severnom Cypre právomoci vlády. Navyše pri hodnotení nezávislosti „TRNC“ treba mať tiež na pamäti, že na severnom Cypre existujú politické strany rovnako ako demokratické voľby a že ústavu pripravilo ústavodarné zhromaždenie a bola prijatá referendum.

52. Vo vzťahu k otázke pripísateľnosti Súd v prvom rade pripomína skutočnosť, že vo svojom už spomínanom rozsudku Loizidouová proti Turecku (*predbežné námietky*) (str. 22–23, ods. 62) zdôraznil, že podľa jeho ustálenej judikatúry sa koncepcia „jurisdikcie“ podľa článku 1 Dohovoru neobmedzuje na národné územia zmluvných štátov. Zodpovednosť zmluvných štátov možno preto založiť konaním a opomenutím ich štátnych orgánov, ktoré majú účinky mimo ich štátneho územia. V súlade s príslušnými princípmi medzinárodného práva, ktorými sa riadi zodpovednosť štátov, rozhodol Súd, že zodpovednosť zmluvného štátu môže tiež vzniknúť, keď štát v dôsledku vojenského zásahu – či už oprávneného, alebo protiprávneho – skutočne riadi oblasť mimo svojho národného územia, čo je obzvlášť dôležité pre tento prípad. Povinnosť zabezpečiť v takej oblasti práva a slobody zaručené Dohovorom vyplýva zo skutočnosti, že sa také riadenie vykonáva, či už priamo prostredníctvom ozbrojených síl štátu, alebo za pomoci podriadenej miestnej správy [pozri už spomínaný rozsudok Loizidouová proti Turecku (*predbežné námietky*), *ibid.*].

53. Po druhé Súd zdôrazňuje, že sa sústreďí na otázky vznesené v tomto prípade, ale bez opomenutia všeobecného kontextu.

54. Pri hodnotení Súdu je v otázke pripísateľnosti dôležité, že turecká vláda uznala, že sťažovateľkina strata kontroly nad jej majetkom je dôsledkom okupácie severnej časti Cypru tureckými jednotkami a založenia „TRNC“ (pozri vyššie uvedené rozhodnutie o predbežných námietkach, str. 24, ods. 63). Navyše nebola spochybnená skutočnosť, že turecké jednotky sťažovateľke viac ráz zabránili v prístupe k jej majetku (pozri odseky 12 – 13 rozsudku).

Turecká vláda však počas pojednávania poprela zodpovednosť štátu za skutočnosti napadnuté sťažnosťou trvajúc na tom, že turecké ozbrojené sily konajú výlučne v spojení so štátnymi orgánmi údajne nezávislej a autonómnej „TRNC“ a v ich mene.

55. Súd pripomína, že podľa koncepcie Dohovoru je zisťovanie a preverenie skutočností v prvom rade úlohou Komisie (článok 28 ods. 1 a článok 31). Súd však nie je viazaný zisteniami skutkového stavu Komisie a môže vykonať vlastné hodnotenie na základe všetkých podkladov, ktoré má k dispozícii (pozri *inter alia* rozsudok Cruz Varas a ostatní proti Švédsku z 20. marca 1991, séria A, č. 201, str. 29, ods. 74; rozsudok Klaas proti Nemecku z 22. septembra 1993, séria A, č. 269, str. 17, ods. 29 a rozsudok McCann a ostatní proti Spojenému kráľovstvu z 27. septembra 1995, séria A, č. 324, str. 50, ods. 168).

56. Komisia zistila, že sťažovateľke bol a neustále je odopieraný prístup do severnej časti Cypru v dôsledku prítomnosti tureckých síl na Cypre, ktoré vykonávajú všeobecnú kontrolu v hraničnej oblasti (pozri správu Komisie z 8. júla 1993, str. 16, ods. 93-95). Obmedzený rozsah „kontroly“ treba vidieť v kontexte charakteristiky sťažnosti sťažovateľky Komisiou ako týkajúcej sa najmä slobody pohybu cez deliace pásmo (pozri odseky 59 a 61 rozsudku). Súd však musí zhodnotiť dôkazy vo vzťahu k otázke, či pokračujúce odopieranie prístupu sťažovateľky k jej majetku a následnú stratu kontroly nad ním možno pripísať Turecku.

Nie je nevyhnutné určiť, ako to navrhla sťažovateľka a vláda Cypru, či Turecko skutočne vykonáva podrobnú kontrolu politiky a konania štátnych orgánov „TRNC“. Z veľkého počtu jednotiek v aktívnej službe na severnom Cypre je zjavné (pozri odsek 16 rozsudku), že turecká armáda vykonáva skutočnú kompletnú kontrolu nad touto časťou ostrova. Taká kontrola, vzhľadom na príslušné testy a okolnosti prípadu, zahŕňa zodpovednosť Turecka za politiku a konanie „TRNC“ (pozri odsek 52 rozsudku). Osoby dotknuté takou politikou alebo konaním preto patria do „jurisdikcie“ Turecka v zmysle článku 1 Dohovoru. Povinnosť Turecka zabezpečiť sťažovateľke práva a slobody priznané Dohovorom sa preto rozširuje aj na severnú časť Cypru.

S ohľadom na tento záver sa Súd nemusí vyslovovať k argumentom, ktoré mu predložili tí, ktorí vystupujú pred Súdom, týkajúcim sa údajnej oprávnenosti či nezákonnosti tureckej vojenskej intervencie ostrova v roku 1974 z hľadiska medzinárodného práva, keďže, ako je uvedené vyššie, založenie zodpovednosti štátu podľa Dohovoru nevyžaduje takéto preskúmanie (pozri odsek 52 rozsudku). V tejto súvislosti postačuje pripomenúť nález Súdu, že medzinárodné spoločenstvo považuje Cyperskú republiku za jedinou legítimnú vládu ostrova a zhodne odmieta

uznať legitimitu „TRNC“ ako štátu podľa medzinárodného práva (pozri odsek 44 rozsudku).

57. Z úvah uvedených vyššie vyplýva, že pokračujúce odopieranie prístupu sťažovateľky k jej majetku na severnom Cypre a následná úplná strata kontroly nad vlastníctvom sú záležitosti, ktoré patria do „jurisdikcie“ Turecka v zmysle článku 1, a teda sú pripísateľné Turecku.

B. Zasahovanie do vlastníckych práv

58. Sťažovateľka a cyperská vláda zdôraznili, že na rozdiel od interpretácie Komisie nie je sťažnosť obmedzená na prístup k majetku, ale má oveľa širší záber a dotýka sa skutočnej situácie: pre pokračujúce odopieranie prístupu sťažovateľka skutočne úplne stratila všetku kontrolu, ale aj možnosti využiť, predať, odkázať, založiť, zveľadiť a užívať svoj pozemok. Argumentovali, že túto situáciu by bolo možné pripodobniť k *de facto* vyvlastneniu v zmysle judikatúry Súdu. Popreli, že došlo k formálnemu vyvlastneniu, ale dodali, že ak by išlo o pokusy o formálne vyvlastnenie, príslušné predpisy by sa nemali brať do úvahy, pretože sú nekompatibilné s medzinárodným právom.

59. Podľa názoru tureckej vlády a Komisie sa prípad dotýka iba prístupu k majetku a právo na pokojné užívanie majetku nezahŕňa ako atribút právo na slobodu pohybu.

Turecká vláda ďalej uviedla, že ak by sa sťažovateľke mala priznať absolútna sloboda prístupu k jej majetku bez ohľadu na *de facto* politickú situáciu na ostrove, ohrozilo by to medzikomunitné rozhovory, ktoré sú jediným vhodným nástrojom riešenia tohto problému.

60. Súd k rozhodnutiu Komisie o prijateľnosti sťažnosti v prvom rade poznamenáva, že sťažnosť sťažovateľky podľa článku 1 Dodatkového protokolu nebola obmedzená na otázku fyzického prístupu k jej majetku. Sťažovateľka, ako sa uvádza vo formulári podanom Komisii, sa sťažovala, že Turecko odopieraním jej prístupu k jej majetku „postupne v priebehu posledných 16 rokov zasahovalo do práva sťažovateľky ako vlastníčky majetku, najmä do jej práva na pokojné užívanie jej vlastníctva, zakladajúc týmto konaním pokračujúce porušovanie článku 1“ (pozri správu Komisie z 8. júla 1993, str. 21 a rozhodnutie o prijateľnosti sťažnosti Chrysostomos, Papachrysostomou a Loizidouová proti Turecku, DR 68, str. 228). Navyše je to práve táto sťažnosť, ako je formulované vyššie, na ktorú sa odvolávajú sťažovatelia a turecká vláda vo svojich písomných aj ústnych vyjadreniach.

61. Za okolností uvedených vyššie Súd nemôže akceptovať charakteristiku sťažovateľkinej sťažnosti ako obmedzenej na právo na slobodu pohybu. Článok 1 Dodatkového protokolu je teda aplikovateľný.

62. Súd, berúc do úvahy otázku, či bol porušený článok 1, v prvom rade pripomína svoj nález, že na účely tohto článku treba sťažovateľku naďalej považovať za legítimnu vlastníčku predmetného pozemku (pozri odseky 39 – 47 rozsudku).

63. Ako dôsledok skutočnosti, že sťažovateľke sa odopiera prístup k pozemku od roku 1974, však sťažovateľka skutočne stratila všetku kontrolu, ale aj všetky mož-

nosti použitia a užívania svojho majetku. Kontinuálne odopieranie prístupu sa preto musí považovať za zasahovanie do jej práv zaručených článkom 1 Dodatkového protokolu. Také zasahovanie nemožno, za výnimočných okolností tohto prípadu, ktorých sa dovolávajú sťažovateľka a cyperská vláda (pozri odseky 49 – 50 rozsudku), pokladať za zbavenie majetku ani za úpravu užívania majetku v zmysle prvého a druhého odseku článku 1 Dodatkového protokolu. Uvedené však jasne spadá pod znenie prvej vety tohto ustanovenia ako zasahovanie do pokojného užívania majetku. S ohľadom na uvedené Súd poznamenáva, že táto prekážka môže ako právna prekážka predstavovať porušenie Dohovoru (pozri *mutatis mutandis* Aireyová proti Írsku, rozhodnutie z 9. októbra 1979, séria A, č. 32, str. 14, ods. 25).

64. Okrem odvolávania sa na doktrínu nevyhnutnosti ako odôvodnenie konania „TRNC“ a na skutočnosť, že vlastnícke práva sú predmetom medzikomunitných diskusií, turecká vláda sa nepokúsila uviesť žiadne iné tvrdenia odôvodňujúce vyššie uvedené zasahovanie do sťažovateľkiných vlastníckych práv, ktoré je pripísateľné Turecku.

Nebolo však vysvetlené, akým spôsobom by potreba znovu usídliť tureckých cyperských utečencov násilne vysťahovaných v rokoch nasledujúcich po tureckej intervencii ostrova v roku 1974 mohla ospravedlniť úplnú negáciu vlastníckych práv sťažovateľky formou úplného a pokračujúceho odopierania jej prístupu a údajné vyvlastnenie bez náhrady.

Ani skutočnosť, že vlastnícke práva sú predmetom rozhovorov, ktorých sa zúčastňujú obe komunity na Cypre, neposkytuje ospravedlnenie tejto situácie na účely Dohovoru.

Za takých okolností dospel Súd k záveru, že bol a neustále je porušovaný článok 1 Dodatkového protokolu.

III. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 8 DOHOVORU

65. Sťažovateľka tiež poukázala na neoprávnené zasahovanie do jej práva na rešpektovanie obydliá v zmysle článku 8 Dohovoru odsek 1, ktorý *inter alia* ustanovuje:

„Každý má právo na rešpektovanie svojho ... obydliá ...“

V tomto zmysle sťažovateľka zdôraznila, že vyrástla v Kyrenii, kde jej rodina žila po celé generácie a kde jej otec a starý otec boli váženými praktickými lekármi. Sťažovateľka pripustila, že po svojej svadbe v roku 1972 sa odsťahovala do Nikózie, ktorá sa odvtedy stala jej domovom. Mala však v úmysle žiť v jednom z bytov, ktorých výstavba sa začala v čase tureckej okupácie severného Cypru v roku 1974 (pozri odsek 12 rozsudku). Následne nebolo možné dokončiť práce a nasledujúce udalosti jej zabránili vrátiť sa opäť žiť v meste, ktoré považovala za svoj domov.

66. Súd poznamenáva, že sťažovateľka nemala svoje obydlie na predmetnom pozemku. Podľa jeho názoru by rozšírenie pojmu „obydlie“ aj na pozemok, na ktorom sa plánuje postaviť obytný dom, presiahlo význam pojmu „obydlie“ v článku 8. Rovnako nemožno tento pojem interpretovať ako oblasť štátu, kde niekto vyrástol a kde má jeho rodina korene, ale kde už osoba ďalej nežije.

Preto v tomto prípade neboli porušené sťažovateľkine práva zaručené článkom 8.

IV. APLIKÁCIA ČLÁNKU 50 DOHOVORU

67. Článok 50 Dohovoru znie:

„Ak súd zistí, že rozhodnutie alebo opatrenie súdneho alebo každého iného orgánu Vysokej zmluvnej strany je úplne alebo čiastočne v rozpore so záväzkami vyplývajúcimi z tohto Dohovoru a ak vnútroštátne právo tejto strany umožňuje len čiastočné odstránenie dôsledkov takého rozhodnutia alebo opatrenia, rozhodnutie Súdu prizná v prípade potreby poškodenej strane spravodlivé zadostučinenie.“

68. Sťažovateľka vo svojej žiadosti uviedla v tejto súvislosti nasledovné nároky:

- a) náhrada za majetkovú ujmu – strata príjmu z predmetného pozemku od januára 1987: 531 900 cyperských libier;
- b) náhrada za nemajetkovú ujmu – sankčná náhrada v rovnakej výške ako nároková majetková škoda;
- c) umožnenie sťažovateľke slobodne vykonávať jej práva zaručené v článku 1 Dodatočného protokolu v budúcnosti; a
- d) nešpecifikovaná suma ako náhradu nákladov a výdavkov.

Turecká vláda sa vo svojom stanovisku nevyjadrila k takto vzneseným otázkam. Tieto otázky neprejednali ani pred Súdom zúčastnené osoby na pojednávaní ku skutkovej podstate veci.

69. Súd, berúc do úvahy výnimočnú povahu prípadu, nepovažuje za týchto okolností otázku aplikácie článku 50 za pripravenú na rozhodnutie. Súd je preto povinný odročiť rozhodnutie o tejto otázke a nariadiť ďalšie konanie, berúc do úvahy možnosť dohody medzi tureckou vládou a sťažovateľkou.

Z TÝCHTO DÔVODOV SÚD

1. *Zamietla* jedenástimi hlasmi proti šiestim predbežnú námietku *ratione temporis*;
2. *Rozhodol* jedenástimi hlasmi proti šiestim, že odopieranie prístupu k majetku sťažovateľky a následná strata kontroly nad ním sú pripísateľné Turecku;
3. *Rozhodol* jedenástimi hlasmi proti šiestim, že bol porušený článok 1 Dodatočného protokolu;
4. *Rozhodol* jednoglasne, že nebol porušený článok 8 Dohovoru;
5. *Rozhodol* jednoglasne, že otázka aplikácie článku 50 Dohovoru nie je pripravená na rozhodnutie; a následne,
 - a) *odročuje* rozhodnutie o tejto otázke;
 - b) *vyzýva* tureckú vládu a sťažovateľku, aby v lehote nasledujúcich šiestich mesiacov podali písomné stanoviská k predmetnej veci, a najmä, aby informo-

vali Súd o akejkolvek dohode, ku ktorej by dospeli;

c) *odročuje* ďalšie konanie a *deleguje* na predsedu Komory právomoc vytýčiť ho v prípade potreby.

Vyhotovené v anglickom a francúzskom jazyku a vyhlásené na verejnom pojednávaní v Budove ľudských práv v Štrasburgu 18. decembra 1996.

Herbert PETZOLD
tajomník

Rolv RYSSDAL
predseda

V súlade s článkom 51 ods. 2 Dohovoru a s pravidlom 53 ods. 2 Rokovacieho poriadku Súdu A sú k rozhodnutia pripojené tieto osobitné názory:

- a) súhlasný názor pána Wildhabera, ku ktorému sa pripája pán Ryssdal;
- b) nesúhlasný názor pána Bernhardta, ku ktorému sa pripája pán Lopes Rocha;
- c) nesúhlasný názor pána Baku;
- d) nesúhlasný názor pána Jambreka;
- e) nesúhlasný názor pána Pettitiho;
- f) nesúhlasný názor pána Gölcüklü.

H. P.

R.R.

SÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU WILDHABERA, KU KTORÉMU SA PRIPÁJA SUDCA RYSSDAL

Nebolo potrebné, aby Súd dával výslovnú odpoveď na tvrdenie Turecka, že „TRNC“ bola založená tureckým cyperským ľudom uplatňujúcim si svoje právo na sebaurčenie (pozri odsek 35 rozsudku). Toto tvrdenie nemôže mať rozhodne úspech.

Donedávna bolo v medzinárodnej praxi právo na sebaurčenie v podstate identické s a skutočne obmedzené na právo na dekolonizáciu. Zdá sa, že v posledných rokoch sa objavil konsenzus, že národy môžu tiež uplatniť právo na sebaurčenie, ak sú ich ľudské práva sústavne a evidentne porušované, alebo ak nemajú žiadne zastúpenie, alebo sú výrazne podzastúpené nedemokratickým a diskriminujúcim spôsobom. Ak je tento opis správny, potom je právo na sebaurčenie nástrojom, ktorý možno použiť na opätovné zavedenie medzinárodných štandardov ľudských práv a demokracie.

V tomto prípade sa Súd stretáva so sťažovateľkou, ktorá tvrdí, že dochádza k porušovaniu určitých záruk stanovených Dohovorom; so žalovanou tureckou

vládou, ktorá sa dovoľáva práva na sebaurčenie „TRNC“, aby sa zbavila zodpovednosti za porušenie určitých záruk stanovených Dohovorom; a s medzinárodným spoločenstvom, ktoré odmieta uznať entitu presadzujúcu právo na sebaurčenie („TRNC“).

Keď medzinárodné spoločenstvo odmietlo v roku 1983 uznať „TRNC“ ako nový štát podľa medzinárodného práva (pozri odsek 42 rozsudku), týmto spôsobom súčasne implicitne odmietlo nárok „TRNC“ na sebaurčenie formou odtrhnutia. V tom čase úzka spojitosť medzi právom na sebaurčenie a dodržiavaním medzinárodných štandardov vo vzťahu k ľudským právam a demokracii nebola založená v takom rozsahu, ako je to dnes. „TRNC“ založila skupina, ktorá bola pôvodne minoritou celého Cypru (t. j. „tureckí Cyperčania“), ale ktorá je dnes väčšinou v severnej časti Cypru. Táto skupina sa dovoľáva práva na sebaurčenie, ktoré však podľa Ústavy z roku 1985 sama upiera „gréckym Cyperčanom“ žijúcim v oblasti „TRNC“. Toto ma vedie k záveru, že tam, kde moderné právo na sebaurčenie neposilňuje alebo nezavádza opäť ľudské práva a demokraciu pre všetkých zainteresovaných ľudí a skupiny, tak ako sa to nedeje v predmetnom prípade, nemožno sa ho dovoľávať s úmyslom preklenúť politiku neuznania „TRNC“, ktorú uplatňuje medzinárodné spoločenstvo.

NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU BERNHARDTA, KU KTORÉMU SA PRIPÁJA SUDCA LOPES ROCHA

Hlasoval som za prijatie predbežnej námietky *ratione temporis* a proti rozhodnutiu o porušení článku 1 Dodatočného protokolu. Predtým, než rozvediem tieto dva hlavné aspekty prípadu, je podľa môjho názoru nevyhnutné urobiť zopár všeobecných poznámok.

1. Jedinou črtou tohto prípadu je, že nemožno oddeliť situáciu individuálnej obete od zložitého historického vývoja a od nie menej zložitej súčasnej situácie. Rozsudok Súdu sa v skutočnosti netýka len pani Loizidouovej, ale tisícov alebo stoviek tisícov gréckych Cyperčanov, ktorí majú (alebo mali) majetok na severnom Cypre. Môže takisto zasiahnuť tureckých Cyperčanov, ktorým sa bráni v navštevovaní a obývaní ich majetkov na južnom Cypre. Dokonca sa môže dotýkať aj občanov tretích krajín, ktorým nie je dovolené cestovať na miesta, kde majú majetky a domy. Skutočná hraničná čiara medzi dvoma časťami Cypru má hlboké a neľudské následky, keď veľký počet jednotlivcov je oddelených od svojich majetkov a bývalých domovov.

Nemám, rovnako ako väčšina sudcov Veľkej komory, žiadne pochybnosti o tom, že Turecko nesie značnú zodpovednosť za súčasnú situáciu. Ale existujú aj ďalší činitelia a faktory, ktoré majú vplyv na túto drámu. Štátny prevrat v roku 1974 bol začiatkom. Nasledovala turecká invázia, presun obyvateľstva na ostrove zo severu na juh a z juhu na sever a ďalšie udalosti. Vyhlásenie tzv. Tureckej republiky severného Cypru, neuznanej za štát medzinárodným spoločenstvom, je jednou

z týchto udalostí. Výsledkom rôznych vplyvov a udalostí je „železná opona“, ktorá dnes existuje už vyše dvoch desaťročí a ktorú kontrolujú jednotky Organizácie Spojených národov. Všetky vyjednávania alebo návrhy na vyjednanie, ktoré mali za cieľ zjednotenie Cypru, doposiaľ zlyhali. Kto je zodpovedný za toto zlyhanie? Iba jedna strana? Možno jasne odpovedať na túto a niekoľko ďalších otázok a načrtnúť jednoznačný právny záver?

Prípád pani Loizidouovej nie je dôsledkom individuálneho postupu tureckých jednotiek voči jej vlastníctvu alebo jej slobode pohybu, ale je dôsledkom vytvorenia hraničnej čiary v roku 1974 a jej uzavretia do dnešného dňa.

2. Turecko uznalo právomoc Súdu len vo vzťahu ku skutočnostiam, ku ktorým dôjde následne po 22. januári 1990. Taká výhrada vylučuje preskúmavanie a právne hodnotenie predchádzajúcich udalostí, dokonca aj keby tieto boli v rozpore so záväzkami štátu vyplývajúcimi z Dohovoru.

Orgány Dohovoru prijali pojem „pokračujúce porušovanie“, porušovanie, ktoré začalo pred kritickým dátumom a ktoré stále pokračuje. Úplne súhlasím s touto koncepciou, ale jej pole pôsobnosti a jej obmedzenia treba zhodnotiť. Ak je osoba držaná vo väzení pred a po kritickom dátume, ak je konkrétny majetok protiprávne obsadený pred a po tomto dátume (ako v rozsudku Papamichalopoulos z 24. júna 1993, séria A, č. 260-B), nemôže byť pochyb o tom, že patrí do právomoci Súdu preskúmať fakty a okolnosti, ku ktorým došlo po predmetnom dátume. Podstatou v takých prípadoch je skutočné správanie sa štátnych orgánov, ktoré je v rozpore so záväzkami podľa Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Faktická a právna situácia sú podľa môjho názoru odlišné, keď určité historické udalosti podnietili vznik takej situácie, ako je uzavretie hranice s automatickými následkami pre veľký počet prípadov. V tomto prípade sa rozhodujúce udalosti datujú späť do roku 1974. Od tej doby pani Loizidouová nemohla navštíviť svoj majetok na severnom Cypre. Táto situácia pokračovala pred aj po prijatí Ústavy tzv. „Tureckej severocyperskej republiky“ v roku 1985 a v nej vyhlásenom vyvlastnení. Zdieľam pochybnosti Súdu (pozri odseky 45 – 47 rozsudku) týkajúce sa platnosti vyvlastnenia. To však nie je rozhodujúce. Turecko uznalo právomoc Súdu len „vo vzťahu ku skutočnostiam ... ktoré nastanú následne po dátume uloženia tohto vyhlásenia“. Uzavretie hranice v roku 1974 je podľa môjho názoru materiálna skutočnosť a situácia nasledujúca po ňom až do dnešného dňa by sa nemala zahŕňať pod pojem „pokračujúce porušovanie“.

Z tohto dôvodu je podľa mňa Tureckom vznesená predbežná námietka *ratione temporis* právne odôvodnená.

3. Dokonca aj keby som sa v uvedenom mohol pridať k väčšine Súdu, stále by som nemohol dospieť k záveru, že bol porušený článok 1 Dodatočného protokolu. Ako bolo už vysvetlené, prítomnosť tureckých jednotiek na severnom Cypre je jednou zložkou v extrémne zložitom vývoji a situácii. Ako sa vysvetlilo a rozhodlo v rozsudku o predbežných námietkach v prípade Loizidouová (23. marec 1995, séria A, č. 310), Turecko možno brať na zodpovednosť za konkrétne činy spáchané na severnom Cypre tureckými jednotkami alebo predstaviteľmi. Ale v tomto prípade sa stretávame so zvláštnou situáciou: je to existencia faktickej hranice chrá-

nenej silami pod velením Organizácie Spojených národov, ktorá znemožňuje gréckym Cyperčanom navštíviť a zostať v ich domovoch a na ich majetkoch v severnej časti ostrova. Prítomnosť tureckých jednotiek a turecká podpora „TRNC“ sú dôležité faktory v existujúcej situácii. Ja ale nemôžem založiť rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva výlučne na domnienke, že turecká prítomnosť je protiprávna a že Turecko preto zodpovedá za viac menej všetko, čo sa udeje na severnom Cypre.

NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU BAKU

V tomto prípade je mimoriadne ťažké určiť, či na jednej strane porušenie, na ktoré sa sťažovateľka sťažuje, je pokračujúce, alebo na druhej strane, či došlo k náhlemu vyvlastneniu sťažovateľkinho majetku s pokračujúcimi následkami. Súhlasím s väčšinou, že odpoveď na túto otázku má priamy vplyv na rozhodnutie o predbežnej námietke *ratione temporis* vlády.

Na základe faktov prípadu som dospel k záveru, že pani Loizidouová úplne stratila kontrolu nad svojím vlastníctvom ako priamy dôsledok tureckej vojenskej akcie v roku 1974. Od toho času nemôže svoj majetok vlastníť, žiadnym spôsobom použiť ani užívať, dokonca k nemu nemá ani prístup. Možno preto povedať, že došlo k istej forme *de facto* vyvlastnenia.

V medziobdobí rokov 1974 a 1985 si však sťažovateľka stále udržala vlastnícky titul k svojmu pozemku. Údajne stratila vlastníctvo formálnym aktom vyvlastnenia na základe článku 159 ods. 1 Ústavy „TRNC“ zo 7. mája 1985, ktorého účelom bolo zlegalizovať *de facto* existujúcu situáciu.

Hoci zdieľam názor Súdu ohľadne neuznania „TRNC“ medzinárodným právnym spoločenstvom a z toho vyplývajúcich právnych následkov, som tiež toho názoru, že na jeho právne ustanovenia „sa Turecká vláda odvolávala“. V tomto prípade je právna situácia ohľadne vlastníckych záležitostí veľmi blízka situácii v bývalých komunistických krajinách v strednej a východnej Európe. V týchto krajinách – ktoré, a to treba mať na pamäti, boli medzinárodne uznanými štátmi – došlo k dlhému procesu vyvlastňovania majetku prostredníctvom nacionalizačnej legislatívy a iných právnych nástrojov. Tieto činy, ktoré viedli k enormným majetkovým preskupeniam v dotknutých krajinách, nemožno vždy ospravedlniť jednoduchým odvolaním sa na skutočnosť, že tieto štáty uznalo v relevantnom období medzinárodné spoločenstvo.

Na druhej strane článok 159 Ústavy „TRNC“ a určité ďalšie právne ustanovenia nemožno úplne postaviť na jednu stranu ako absolútne neúčinné prevažne na základe medzinárodného neuznania entity na severnom Cypre. V odseku 45 rozsudku sa správne uvádza, že medzinárodné právo uznáva v takejto situácii legitimitu určitých právnych úprav a operácií „ktorých účinky možno ignorovať iba na ujmu obyvateľov predmetného teritória“. Dôsledné uplatnenie tohto názoru je však – ako to jasne ukazujú nedávne a veľmi rozdielne právne riešenia majetkových

záležitostí v bývalých komunistických štátoch – stále veľmi diskutabilné. Napriek tomu sa tento princíp do istej miery uplatňuje v oblasti vlastníctva nehnuteľného majetku v takých situáciach, aká pretrváva v „TRNC“, kde možno povedať, že záujmy komunity vyžadovali, ak to dokonca nebolo nevyhnutné, určitú formu zákonnej úpravy. Podľa môjho názoru má Súd na zváženie, či prihliadať k tomuto princípu v kontexte právneho sporu o to, či je tu pretrvávajúca situácia, bez toho, aby schválil alebo uznal legitimitu úplného preskupovania vlastníctva založeného na Ústave „TRNC“ z roku 1985.

Majúc na pamäti až do roku 1985 *de facto* povahu vyvlastnenia majetku sťažovateľky, ako aj príslušné ustanovenia Ústavy z roku 1985 zasahujúce jej majetok, nemôžem súhlasiť s názorom Súdu, že sťažnosť sťažovateľky sa týka pretrvávajúcej situácie. Keďže sa právomoc Súdu vzťahuje len na záležitosti, ku ktorým dôjde následne po 22. januári 1990, námietka vlády *ratione temporis* sa musí pokladať za odôvodnenú.

NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU JAMBREKA

I.

1. V tomto prípade Súd vo svojom rozhodnutí o predbežných námietkach pripojil námietku *ratione temporis* k meritu veci. Bol toho názoru, že správny výklad a použitie príslušných obmedzení vyvolali zložité právne a faktické otázky, ktoré sa úzko spájali s meritom prípadu (pozri odseky 103 a 104 rozsudku z 23. marca 1995).

Z toho vyplýva, že Súd musel najprv preskúmať tvrdenia sťažovateľky o kontinuálnom porušovaní jej vlastníckych práv po 22. januári 1990. Toto preskúmanie zahŕňalo hodnotenie, či sťažovateľku možno stále považovať za právneho vlastníka pozemku, ktoré zas záviselo od predchádzajúceho objasnenia spôsobu, akým došlo, alebo či nedošlo k strate jej vlastníctva pred týmto dátumom. Najmä či k tomu došlo okamžitým konaním, a ak áno, ktorým konkrétnym činom, alebo či sťažovateľka stratila vlastníctvo ako výsledok dlhšieho procesu končiaceho nezvratným vyvlastnením, možno na základe článku 159 Ústavy „TRNC“ zo 7. mája 1985?

2. Nemohol som sa podpísať pod nález väčšiny mojich kolegov, že sa nemožno domnievať, že pani Loizidouová stratila vlastnícky titul, a že preto sa musí stále považovať za oprávneného vlastníka predmetného pozemku. Na druhej strane po zvážení faktov predložených sťažovateľkou a žalovanou vládou a faktov, ktoré zisťil Súd, som tiež zostal nepresvedčený o opačnom názore, a to, že sťažovateľka v skutočnosti stratila vlastnícky titul k jej majetku. Následne a v pochybnostiach som nedokázal zamietnuť predbežnú námietku *ratione temporis*.

3. Z podobných dôvodov som tiež zostal v pochybnostiach o tom, či odopieranie prístupu k sťažovateľkinmu majetku vyústilo do straty kontroly nad ním a pred-

stavuje porušenie článku 1 Dodatočného protokolu, ku ktorému došlo z dôvodu zasahovania do pokojného užívania jej vlastníctva. Preto som tiež nesúhlasil vo veci pripísateľnosti tohto zasahovania Turecku a tiež v otázke, či bol porušený článok 1 Dodatočného protokolu (body 2 a 3 výrokovej časti tohto rozsudku).

4. V tomto prípade sa odohrala zaujímavá medzihra pri hlasovaní o predbežnej námietke a potom o merite veci. Stojí to za zmienku ako *obiter dictum* môjho názoru.

Vo vyjadreniach a pri pojednávaniach sme boli svedkami výmien názorov o „správnom“ počítaní hlasov členov Komisie v štádiu prijateľnosti a v konečnom štádiu. Zdalo sa nespochybniteľné, že jednotlivý člen Komisie môže naozaj zvoliť ktorúkoľvek z nasledujúcich troch možností:

- a) rozhodnúť, že nebol porušený Dohovor z dôvodu predchádzajúceho prijatia predbežnej námietky bez skúmania merita veci;
- b) po predchádzajúcom prijatí predbežnej námietky a následnom preskúmaní merita veci rozhodnúť, že nebol porušený Dohovor, alebo
- c) po predchádzajúcom prijatí predbežnej námietky a následnom preskúmaní merita veci rozhodnúť, že došlo k porušeniu.

V spätnom pohľade väčšina (osem) členov Komisie, ktorá hlasovala za „neporušenie“ článku 1 Dodatočného protokolu, bola reinterpretovaná ako zložená z 3 členov, ktorí sa rozhodli pre neporušenie po preskúmaní merita veci, a z 5 členov, ktorí hlasovali za neprijateľnosť prípadu, a

- a) buď nevyjadrili platný názor na otázku porušenia v štádiu merita veci (stanovisko cyperskej vlády), alebo
- b) vyjadrili k predmetnej otázke platný názor (toto sa zdá byť názor predsedu Trechsela, hoci nie je uvedený presne v týchto termínoch).

V skratke sa na prvý pohľad zdajú byť možné dva druhy principiálnej argumentácie o predmetnej otázke:

- a) Dve hlasovania, v štádiu prijateľnosti/predbežných námietok a v štádiu merita veci, sú na sebe nezávislé. Rozhodnutie o právomoci sa zdá byť autonómne z procedurálneho uhla pohľadu. Ale možno nie je autonómne vo vzťahu k meritu veci, berúc do úvahy fakty, právo alebo filozofické názory sudcu. Napríklad sudca sa môže prikloniť k doktríne súdneho obmedzenia, a bude preto hlasovať konzervatívne v prospech predbežnej námietky, zatiaľ čo na druhej strane môže o merite veci zmýšľať dosť odlišným spôsobom.

Navyše ak by bola „škandinávská doktrína“ rešpektovania rozhodnutia väčšiny menšinou v prípadoch nadväzujúcich na seba použitá v tejto veci, tak podľa nej by sa sudca, ktorého prehlasovali o predbežnej námietke, mal okamžite podriaďovať jej autorite. Pretože sa cíti, alebo skutočne je viazaný rozhodnutím o právomoci Súdu, mal by detailne preskúmať celé meritum veci, vyjadrujúc svoje názory a udeľujúc svoj hlas.

- b) Druhý druh argumentácie by obhajoval prepojenosť dvoch hlasovaní, pri predbežných námietkach a v štádiu merita veci. Ak by sudca zastával názor, že predbežná námietka je odôvodnená, musel by hlasovať za neporušenie za

predpokladu, že podľa jeho názoru Súd nie je kompetentný zaoberať sa vecou a nemal by preto nikdy rozhodnúť o merite veci. Ak by prevládol nesúhlasný názor sudcov, Súd by nezasadol, tvrdenia sťažovateľky by neboli preskúmané v merite veci, a následne by nebol nález o porušovaní.

Tento prípad sa odchyľuje od oboch uvedených možností v tom zmysle, že rozhodnutie o predbežnej námietke *ratione temporis* záviselo od predchádzajúceho preskúmania určitých aspektov merita veci. Preto výber z daných dvoch alternatív nie je vyčerpaním všetkých možností. Čo sa mňa týka, dospel som k záveru, že meritum veci tohto prípadu nepatrí do právomoci Súdu *ratione temporis* až po predbežnom preskúmaní týchto Súdom zistených faktov, ktoré sa vzťahovali k otázke titulu a kontroly vlastníctva.

Môj následný nesúhlas s bodmi 2 a 3 výrokovej časti rozsudku kumulatívne ovplyvnila argumentácia uvedená vyššie pod písm. b), moje predbežné a čiastočné porozumenie meritu veci a niektoré ďalšie úvahy, ktoré uvádzam nižšie.

II.

5. Údajné pôvodné („okamžité“) porušenie Dohovoru je podľa môjho názoru zahalené vo faktickej a právnej neistote udalostí, ktoré nastali tak dávno, v roku 1974, a možno dokonca ešte predtým. Tiež sa zdá byť nad hranicu možností tohto Súdu a jeho kompetencie zhodnotiť s požadovanou presnosťou, či zasahovanie Turecka bolo v rozpore s medzinárodnými dohovormi, alebo nie, a či bolo, alebo nebolo v súlade s princípmi medzinárodného práva.

Som zaviazaný môjmu kolegovi sudcovi Wildhaberovi za to, že mi tiež pripomenul nasledujúce myšlienky: Politika Organizácie Spojených národov a ďalšie medzinárodné politiky neuznania „TRNC“ sú platné na medzištátnej úrovni. V dôsledku toho vláda „TRNC“ nemôže tvoriť legislatívu ani prinášať zmeny s účinkami v medzinárodnom práve. Zachádzali by sme však príliš ďaleko, keby sme tvrdili, že žiadne údajne právne akty štátnej správy „TRNC“ nie sú platné. Napríklad sobáš uskutočnený predstaviteľom „TRNC“ a registrovaný v „TRNC“ by mal právne účinky mimo uvedenej „jurisdikcie“. Obdobne prevod majetku medzi fyzickými osobami na severnom Cypre registrovaný predstaviteľom „TRNC“ by mal právne účinky všade inde vo svete.

Podobné situácie vznikli v minulosti v ďalších krajinách. Napríklad pri vysporiadaní medzi Československom a Nemeckom po druhej svetovej vojne sa rozhodlo, že Mníchovská dohoda bola od počiatku úplne neplatná, ale že prevody pozemkov medzi fyzickými osobami ostali v platnosti.

Navyše udalosti na severnom Cypre v roku 1974 by sami osebe neboli dostatočným podkladom pre stratu majetku pani Loizidouovej. Napríklad, ak by sa predchádzajúce *status quo* vrátilo do pôvodného stavu v rokoch 1975 alebo 1976, pani Loizidouová by neprišla o svoj majetok. Ale predchádzajúce *status quo* nebolo doposiaľ obnovené. Hoci možno vidieť, že pani Loizidouová nestratila svoj majetok okamžitým činom v roku 1974, je napriek tomu sporné, či sa žiaden prevod vlastníctva neuskutočnil.

Skoršia judikatúra Súdu sa vždy zaoberala konkrétnou situáciou s ohľadom na uvedené. Napríklad v rozsudku prípadu Papamichalopoulos a ostatní proti Grécku (z 24. júna 1993) sa spor týkal odmietnutia vykonať rozhodnutie národného súdu štátnymi orgánmi. To nie je tento prípad, v ktorom sa vlastníctvo pani Loizidouovej údajne zmenilo udalosťami v roku 1974 alebo dokonca ako výsledok nadväzujúceho „procesu zaberania majetku“.

Musím preto predpokladať, že po určitom čase udalosti v „TRNC“ mohli viesť k prevodu vlastníctva – v tom prípade nejde o porušovanie pokračujúce do dnešného dňa: príslušné činy na severnom Cypre boli možno dokonané do času vyhlásenia Turecka uznávajúceho právomoc Súdu.

Doktrína „pretrvávajúceho porušovania“ v sebe zahŕňa začiatok, t. j. kritickú udalosť zakladajúcu pôvodné porušenie a jeho pokračovanie. V prípade Titiny Loizidouovej Súd podľa môjho názoru nedokázal presne stanoviť obe zložky pojmu nedvojznačným spôsobom. Táto línia argumentácie ma *inter alia* viedla k záveru, že námietka *ratione temporis* je aplikovateľná.

6. Navyše faktická situácia, ktorá vznikla v roku 1974, odvtedy pretrvala a je stále neisté, ktorá strana konfliktu alebo skôr ktorý druh zjednaného kompromisného riešenia bude „s konečnou platnosťou úspešný“. Hoci je pravdou, že medzi zachovaním kontroly na veky vekov a „úspechom s konečnou platnosťou“ nemožno dávať znamienko rovnosti, nemožno tiež stanoviť, či *de facto* vláda „TRNC“ pretrvá, alebo nie, a ak áno, v akej forme – ako federálna alebo konfederálna jednotka, ako nezávislý štát, alebo v nejakej inej forme. V každom prípade platnosť jej noriem vzťahujúcich sa na sťažovateľku treba považovať za závislú na jej konečnom úspechu. Konečné riešenie konfliktu – vo forme *post facto* medzinárodného alebo bilaterálneho usporiadania – bude musieť vyriešiť jedným alebo druhým spôsobom otázku uznania aktov „TRNC“ od začiatku jej existencie, a/alebo návratu k pôvodnému stavu predchádzajúcemu tieto normy.

7. Národný rovnako ako medzinárodný sudca predtým, než sa rozhodnú konať, či už aktivistickým, alebo obmedzeným spôsobom, spravidla preskúma, či je prípad zameraný monocentricky a zrelý na rozhodnutie a či nie je príliš sporný a politický.

Za predpokladu, že sa vynakladá úsilie, ktoré vedie k dosiahnutiu mierového urovnania cyperského problému v rámci OSN, Rady Európy, a ďalších medzinárodných orgánov, rozhodnutie Európskeho súdu sa môže javiť prejudiciálnym. Príslušná „politická povaha“ veci sa však nevzťahuje na možné politické dôsledky konečného rozsudku; všetky rozsudky, domáce aj medzinárodné, majú aspoň minimálne všeobecné sociálne a politické účinky.

„Politická povaha“ tohto prípadu podľa môjho názoru súvisí skôr s miestom súdov vo všeobecnosti, a najmä štrasburského mechanizmu, v sústave delby a oddelenia moci. Tam súdy hrajú inú úlohu než napr. legislatívne a výkonné orgány. Súdy rozhodujú v jednotlivých a konkrétnych prípadoch podľa predpísaných právnych noriem. Nie sú vybavené na riešenie rozsiahlych a zložitých otázok, ktoré spravidla vyžadujú normatívnu úpravu a právnu reformu.

Rovnakým dilemám čelí medzinárodný tribunál, ktorý by podľa môjho názoru mal konať skôr obmedzeným, teda konzervatívnym spôsobom vo veciach, ktoré

jasne presahujú posudzovanie individuálneho prípadu, zvlášť keď sú nevyhnutne súčasťou štruktúry medzikomunitných vzťahov. Čo sa týka tohto prípadu, „rozhodnutie o porušení“ článku 1 Dodatočného protokolu môže vyvolať ďalších stotisíc alebo podobné množstvo prípadov sťažností, ktoré by mohli byť podané s oprávnenými očakávaniami, že správa Komisie alebo rozsudok Súdu sa budú pridržiavať tohto judikátu. V tom prípade Súd v podstate urobil široké rozhodnutie o rozsiahlom probléme v oblasti medzinárodného verejného práva.

8. Tento prípad môže navyše ovplyvniť úlohu Súdu v ďalších súvislostiach, o ktorých som tiež mal vzácnu príležitosť vymeniť si a zdieľať názory s mojím kolegom sudcom Wildhaberom. Môže to ovplyvniť spôsob, akým sa Súd môže zaoberať budúcimi prípadmi, v ktorých môžu byť stranou nové členské štáty, ako Chorvátsko, Bosna a Hercegovina alebo Rusko. Súd môže byť nútený skúmať, čo sa stalo v chorvátskom regióne Krajina v Srbskej republike, v ďalších častiach Bosny a Hercegoviny alebo v Čečensku. Tam by sa údajné porušovania Dohovorom chránených ľudských práv a základných slobôd počítali na milióny, a nielen na stovky a tisícky možných prípadov.

Mám nesmierny rešpekt pred principiálnym názorom, že jedinou úlohou Súdu je dohliadať nad dodržiavaním základných práv jednotlivcov bez ohľadu na ich počet. Na druhej strane považujem za veľmi odôvodnené vážne sa zaoberať rovnako oprávnenou otázkou efektívnosti Súdu pri riešení problémov ľudských práv. Tento problém je dokonca ešte zložitejší v súvislosti s individuálnymi prípadmi, ako je tento, ktoré sú neoddeliteľne spojené, a tiež závisia od riešenia rozsiahleho medzispoločenského etnického a/alebo politického konfliktu.

9. Konečný rozbor súhrnu všetkých vyššie uvedených úvah ma viedol k uplatneniu obmedzeného prístupu v predmetnom prípade a k akceptovaniu platnosti *exceptio ratione temporis*.

NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU PETTITIHO

Hlasoval som s menšinou proti rozhodnutiu o porušení článku 1 Dodatočného protokolu z viacerých dôvodov. V rozsudku o predbežných námietkach som už vyjadril svoje nasledujúce názory:

„V štádiu preskúmania predbežných námietok, po diskusii na verejnom pojednávaní, ktorá sa obmedzila na rozbor týchto námietok stranami, si Európsky Súd nedokázal uvedomiť všetky problémy a táto okolnosť zahrála dokonca ešte silnejšie v prospech pripojenia všetkých týchto námietok k meritu veci. Právni publicisti dodnes nepovažujú analýzu vyhlásenia Turecka za jednoduchú záležitosť (pozri Claudio Zanghi, Christian Tomuschat, Walter Kalin, Pierre-Henri Imbert, Christopher Lush atď.).

Komplexné hodnotenie situácie, začínajúc pojmi suverenity a jurisdikcie, by umožnilo zrevidovanie kritérií („okupácia“, „anexia“, teritoriálna aplikácia Ženevských dohovorov na severnom Cypre, „spôsob riadenia medzinárodných vzťahov“), na základe ktorých OSN analyzovala tak problém, či uznať, alebo neuznať severný Cyprus ako

štát, ako aj problém aplikácie Charty OSN (pozri rezolúciu Bezpečnostnej Rady č. 930). Zodpovednosť inštitúcií Európskeho Dohovoru, keď čelia takým ťažkostiam, odráža spoločný záväzok členských štátov zabezpečovať čo najlepšiu a najširšiu ochranu jednotlivcov a základných práv v dotknutých krajinách použitím ustanovení Dohovoru spôsobom zodpovedajúcim ich predmetu a účelu“ (samostatný nesúhlasný názor, séria A, č. 310, str. 43-44).

„Je pravda, že koncepcia jurisdikcie nie je obmedzená na teritórium Vysokých zmluvných strán, ale je aj tak nevyhnutné presne vysvetliť, prečo by jurisdikcia mala byť pripísaná zmluvnej strane, a v akej forme a akým spôsobom sa vykonáva. Poznamenávame, že v rozsudku Drozd a Janoušek proti Francúzsku a Španielsku citovanom v odseku 62 Súd rozhodol, že Dohovor nebol porušený.

Zatiaľ čo zmluvnú stranu možno brať na zodpovednosť v dôsledku vojenskej akcie mimo jej teritória, uvedené v sebe nezahŕňa výkon jej jurisdikcie. Nález v odseku 64 neodkazuje na žiadne z kritérií rozhodovania o otázke jurisdikcie. Preto je, podľa nášho názoru, rozpor medzi tým, čo Súd uvádza v odseku 62, a jeho záverom v odseku 64 a tento rozpor sa opäť objavuje v hlasovaní o bode 2 výrokovej časti. Súd mal pred vydaním rozhodnutia o námietke preskúmať meritum otázky, kto mal, alebo nemal jurisdikciu“ (spoločný nesúhlasný názor sudcu Gölcüklü a môj, *loc. cit.*, str. 35).

Preto som bol za prijatie námietky *ratione temporis* a za rozlišovanie medzi *ratione loci* a *ratione personae*.

Ani druhá diskusia, ani vypracované vyjadrenia neposkytli podrobné informácie potrebné na dôkladné zhodnotenie faktov. Ani argumenty strán týkajúce sa Dodatkového protokolu nevnesli žiadne svetlo do problému pripisovania zodpovednosti za akékoľvek prípadné zasahovanie do užívania majetku, hoci slobodný prístup k majetku závisel od slobody pohybu z jednej zóny do druhej.

Väčšina rozhodla, že bol porušený článok 1 Dodatkového protokolu prevažne z dôvodu odmietania prístupu od roku 1974, ktoré viedlo k úplnej strate kontroly nad jej majetkom – otázka spadajúca pod prvú vetu uvedeného ustanovenia. Zasahovanie pokladali za neoprávnené a kritizovali tureckú vládu za to, že nevysvetlila, akým spôsobom by potreba znovu usídliť tureckých cyperských utečencov násilne vysťahovaných po roku 1974 mohla zdôvodniť opatrenia vykonané proti pani Loizidouovej. Súd sa skutočne ďalej vyjadril, že nemôže prijať také zdôvodnenie. V každom prípade ja tejto úvahe prikladám druhoradý význam.

Uvedená potreba sa zdá byť zjavná, a ak by udalosti boli urobili presídľovacie operácie nevyhnutnými, mohlo by to ospravedlniť zasahovanie. Treba preskúmať fakty týkajúce sa tejto veci. Prípád Loizidouová ako celok nemožno analyzovať, ako keby sa týkal *de facto* vyvlastnenia bez náhrady podľa bežného práva. Pohyb presídlených osôb z jednej zóny do druhej, exodus, ktorý zasiahol obe komunity, bol dôsledkom medzinárodných udalostí, za ktoré zodpovednosť nemožno pripísať na základe faktov prípadu Loizidouová, ale treba ju hľadať vo sfére medzinárodných vzťahov.

Od roku 1974 v situácii, keď Organizácia Spojených národov neoznačili intervenciu tureckých síl na severný Cyprus za agresiu v zmysle medzinárodného práva, vedú Organizácia spojených národov, Rada Európy aj Európska únia rôzne rokovania s cieľom sprostredkovať dohody. Súd navyše nepreskúmal otázku, či bola

intervencia oprávnená (pozri odsek 50 rozsudku). Rozhodnutie o umiestnení medzinárodných síl na línii oddeľujúcej dve komunity znemožnilo voľný pohyb osôb medzi dvoma zónami a zodpovednosť za to nenesie iba samotná turecká vláda.

Odvolať sa na Súd na stanoviská medzinárodného spoločenstva k Cyperskej republike a k „TRNC“ (pozri odsek 50 rozsudku) nie je vysvetlené. Ale možno v roku 1996 pokladať za reprezentatívne názory tejto „medzinárodnej komunity“ na predmetnú otázku ako nesporné, keď posledné rezolúcie Valného zhromaždenia OSN a Bezpečnostnej rady sú niekoľko rokov staré a Súd nemal nijakú vedomosť o misiách medzinárodných sprostredkovateľov? Pre Súd by z toho vyplynulo, že iba Turecko je zodpovedné za následky konfliktu z roku 1974! Podľa môjho názoru taká zložitá diplomatická situácia vyžadovala zdĺhavé a podrobné vyšetrovanie úlohy medzinárodných síl a správy justície vedené priamo na mieste delegáciou Komisie predtým, než Súd určil, komu by sa mala zodpovednosť vo forme jurisdikcie v zmysle článku 1 Dohovoru pripisovať.

Problém štatútu a zodpovednosti „TRNC“ sa mal preskúmať komplexnejšie. Je pravda, že Valné zhromaždenie OSN neprijalo „TRNC“ za svojho člena, ale nedostatok takého uznania nie je žiadnou prekážkou priznania medzinárodných a národných právomocí (pozri odsek 51 rozsudku). Porovnateľný je prípad Taiwanu.

Navyše Súd uznal platnosť opatrení prijatých orgánmi „TRNC“ v oblasti občianskeho práva, súkromného práva a registrácie narodení, úmrtí a sobášov bez toho, aby upresnil, aké dôvody na rozlišovanie medzi týmito oblasťami práva a právom, ktorým sa spravuje užívanie majetku, odôvodnili toto rozhodnutie. V merite sťažnosti pani Loizidouovej sú početné nepresnosti, ktoré neboli v spise objasnené. Zdá sa, že od roku 1974 nepodnikla pani Loizidouová žiadne kroky, aby zreteľne vyjadrila svoj zámer žiť na severnom Cypre alebo začala konanie aspoň na súdoch Cyperskej republiky s cieľom zachovať si svoj vlastnícky titul v období medzi rokmi 1974 a 1985, hoci tvrdila, že Republika Cyprus má výlučnú legitímnu jurisdikciu a suverenitu nad celým ostrovom. Nepodala sťažnosť Komisii až do roku 1989 a nepredložila žiaden dôkaz o tom, že žiadala sily OSN o povolenie prekonať hranicu a cestovať do oblasti za hraničnou zónou. Úplný základ jej civilnoprávnej žaloby zostáva nešpecifikovaný, jej sťažnosť sa týka hlavne prístupu k jej vlastníctvu. Ku strate možnosti využitia jej majetku došlo v podstate z dôvodu vytvorenia hranice, a nie v dôsledku konania niekoho na strane miestnej štátnej správy.

Súd zastáva názor, že právomoc nadobudol 22. januára 1990 (pozri odsek 32 rozsudku). Odhliadnuc od otázky prijateľnosti vzišlej zo znenia vyhlásenia Turecka podľa článku 46 Dohovoru nie je zjavné, že dochádzalo ku pokračujúcemu porušovaniu vlastníckych práv pani Loizidouovej. Naopak možno sa domnievať, že v roku 1974 došlo k okamžitému porušeniu v čase štátneho prevratu, dokonca ešte pred *de facto* vyvlastnením v roku 1985 miestnou štátnou správou a počas obdobia neusporiadanosti, ktoré Komisia nijako nedokázala osvetliť, znemožniac oddelenie osobnej situácie pani Loizidouovej od historickej situácie, ktorá tiež zasiahla tureckú cyperskú komunitu. Pojem „pokračujúce porušovanie“ nie je výstižný, ako to poznamenala Komisia v odsekoch 97 a 98 svojej správy.

Malo by sa tiež poznamenať, že Komisia obmedzila svoje závery na otázku, či Turecko vykonávalo jurisdikciu nad hraničnou zónou, nie nad celým severným

Cyprom (pozri sťažnosti č. 6780/74, 6950/75 a 8077/77), a že dospela k záveru, že zatknutie sťažovateľov, zadržanie a proces v prípadoch uvedených vyššie neboli konaním pripísateľným Turecku (pozri odsek 51 rozsudku a odsek 114 vyjadrenia tureckej vlády). Komisia vo svojej správe z 8. septembra 1993 upustila od rozhodovania o štatúte „TRNC“.

Uvedené nás vzdďľuje od typu situácie, ktorú Súd označil za pokračujúce porušovanie v prípadoch, ako prípad Sväte kláštoru. Rozsah a hranice pojmu pokračujúce porušovanie sa mali stanoviť.

Nech je už zodpovednosť (rôzneho pôvodu a druhu) založená v čase štátneho prevratu v roku 1974 alebo príchodom tureckých jednotiek v tom istom roku akákoľvek, a akokoľvek vážavé je medzinárodné spoločenstvo pri pokusoch riešiť medzinárodné problémy na Cypre od roku 1974, v čase, keď bola založená „TRNC“, alebo v čase vyhlásenia Turecka adresovaného Rade Európy, celý problém dvoch komunít (ktoré nie sú národnostnými menšinami v zmysle výkladu tohto pojmu v medzinárodnom práve) má viac spoločného s politikou a diplomaciou než s podrobným preskúmaním Európskeho Súdu založenom na jednotlivom prípade pani Loizidouovej a jej práv podľa Dodatočného protokolu. Stojí tiež za zmienku, že od roku 1990 nedošlo k početnejším medzištátnym sťažnostiam, ktoré by predkladali celú situáciu na Cypre Súdu. Uvedené je presvedčivým dôkazom toho, že členské štáty Rady Európy sa napriek chaotickým historickým udalostiam snažili vykonať diplomatické opatrenia, ktoré by mohli vedomie národov nasmerovať pozitívnym smerom.

NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU GÖLCÜKLÜ

Nesúhlasím s väčšinou vo všetkých bodoch a v prvom rade so zamietnutím predbežnej námietky *ratione temporis* tureckej vlády týkajúcej sa jurisdikcie Súdu. Tento môj nesúhlasný názor podnietila hlavne skutočnosť, že tento prípad prináša právne a politické problémy, ktoré vo veľkej miere presahujú koncepčný rámec ustanovený Dohovorom a celou judikatúrou Súdu dodnes.

1. V prvom rade tento rozsudok obsahuje vážne metodologické nedostatky. Akosom poukázal v mojom nesúhlasnom názore k predbežným námietkam v tomto prípade (rozsudok z 23. marca 1995), hlavným právnym problémom v prípade Loizidouová proti Turecku je otázka jurisdikcie a zodpovednosti na účely Dohovoru. Rozsudok nielenže nerieši tento problém, odvážne sa púšťa do vysoko politickej oblasti, konkrétne definíciou Súdu v otázke funkcie, akú má Turecko na severnom Cypre a jeho hodnotením právnej existencie Tureckej republiky severného Cypru, keď obe záležitosti sú úplne mimo jeho právomoci a iné orgány sa k nim stavajú inak. Inými slovami, Súd si vytvoril svoju vlastnú databázu, aby bol schopný „rozhodnúť“ o prípade, ktorý sa pravdepodobne stane vzorom pre celú sériu podobných prípadov, ktoré budú veľmi pravdepodobne riešiť politické orgány. Do dnešného dňa vždy, keď sa štrasburské dozorné inštitúcie museli zaoberať prípadom,

ktorý zahŕňal aplikáciu iných medzinárodných zmlúv alebo dohovorov, postupovali veľmi citlivo a taká aplikácia sa vždy obmedzila na štádium prijateľnosti. Je napríklad zaujímavé, že Komisia dokonca aj v tomto prípade vo svojej správe z 8. júla 1993 veľmi opatrne v súvislosti s tvrdením sťažovateľky, že ju neoprávnene zbavili jej vlastníctva, vyhlásila: „Komisia sa domnieva, že v tejto súvislosti sa nevyžaduje preskúmanie štatútu ‘Tureckej severocyperskej republiky’. Poznamenáva, že demonštrácia z 19. marca 1989, počas ktorej bola sťažovateľka zatknutá na severnom Cypre, predstavovala porušenie dojednaní týkajúcich sa rešpektovania deliacej zóny na Cypre... Ustanovenia, na ktorých základe bola sťažovateľka zatknutá a zadržaná, ... slúžili na ochranu tejto konkrétnej oblasti. To nemožno považovať za svojvôľu“ (pozri odsek 82 správy). Obdobne vo svojej správe o prípade Chrysostomos a Papachrysostomou proti Turecku Komisia uviedla: „... Komisia sa necíti byť povolaná rozhodovať spor medzi stranami ohľadne štatútu oblasti, v ktorej došlo k zatknutiu sťažovateľov. V tejto súvislosti poukazuje na odsek 11 písm. b) správy generálneho tajomníka OSN ... a na odsek 6 demilitarizačnej dohody z roku 1989...“ (pozri odsek 153 uvedenej správy).

2. Tiež pokiaľ ide o jurisdikciu, toto rozhodnutie Súdu presahuje hranice svojej predchádzajúcej judikatúry o predmetnej otázke.

Kdekoľvek sa jurisdikcia neodvodzuje od teritoriálneho dosahu právneho systému zmluvného štátu, skutočnosť, že existuje, musí byť výslovne preukázaná, keďže v takých prípadoch nie je právne správne hovoriť o aplikácii Dohovoru *ratione loci*. V tejto súvislosti poukazujem na svoj nesúhlasný názor v spomínanom rozsudku Loizidouová proti Turecku a v rozhodnutí Komisie z 12. marca 1990 o prijateľnosti sťažnosti č. 16137/90, ktorá sa týkala aplikácie Dohovoru na Hongkong (DR 65, str. 334 a nasl.).

Komisia už vo svojom rozhodnutí z 26. mája 1975 týkajúcom sa prípadu Cyprus proti Turecku (6780/74 a 6950/75, DR 2, str. 136) zaujala rovnaké stanovisko. Toto rozhodnutie jasne ukazuje, že nejde o otázku aplikácie Dohovoru *ratione loci*, ale o jeho aplikáciu *ratione personae*.

Tento prístup je ďalej objasnený v ďalších rozhodnutiach, v ktorých Komisia vyjadrila názor, že konanie predstaviteľov štátu vrátane diplomatických a konzulárnych zástupcov „poníma ďalšie osoby alebo majetok do jurisdikcie toho štátu do tej miery, do akej vykonávajú štátnu moc nad týmito osobami alebo majetkom“ (sťažnosť č. 17392/90, DR 73, str. 193 a sťažnosť č. 7547/76, DR 12, str. 73).

Súd tiež vo svojom rozsudku Drozd a Janoušek po tom, ako poznamenal, že kniežatstvo Andorra nebola „oblasť... spoločná pre Francúzsku republiku a Španielske kráľovstvo, ani... francúzsko-španielske kondomínium“, dospel k záveru, že tu nebola jurisdikcia *ratione loci*. Až po vylúčení tejto kategórie jurisdikcie sa Súd zaoberal otázkou, či tu bola jurisdikcia *ratione personae*, a čo je silnejšie na základe vyššie uvedenej judikatúry (rozsudok z 26. júna 1992, ods. 91).

Vo svojej správe o prípade Chrysostomos a Papachrysostomou proti Turecku Komisia poznamenala: „Komisia, berúc do úvahy spomínaný vývoj a nenachádzajúc nijaké náznaky priamej zainteresovanosti tureckých orgánov na zadržaní sťažovateľov a na procese vedenom proti nim po ich zatknutí 19. júla 1989, nenašla dôvod, na ktorého základe by sa tieto činy mali podľa Dohovoru pripísať Turecku“ (pozri odsek 170 správy).

Tento rozsudok je prelomom do predchádzajúcej judikatúry Súdu, keďže pri hľadaní odpovede na otázku, či bola daná jurisdikcia *ratione personae*, používa kritéria určovania jurisdikcie *ratione loci*, hoci podmienky na tento postup neboli splnené. Takto Súd po prvý raz vydáva rozsudok o medzinárodnoprávnej situácii, čo je mimo rámca právomocí zverených mu v súlade s dozorným mechanizmom Dohovoru. V tomto rozsudku Súd premieta právny systém Turecka na severný Cyprus bez toho, aby sa zaoberal politickými a právnymi následkami takého prístupu.

3. Tiež by som rád zdôraznil, že severný Cyprus nielenže nepatrí do jurisdikcie Turecka, ale je tam (politicky a sociálne) suverénna štátna moc, ktorá je nezávislá a demokratická. Skutočnosť, či je táto moc právne uznaná medzinárodným spoločenstvom, má len malý význam. Pri aplikácii Dohovoru sú momentálne faktické okolnosti rozhodujúcim elementom. Komisia a Súd už viac ráz stanovili, že pojem „jurisdikcia“ v zmysle článku 1 Dohovoru zahŕňa tak jurisdikciu *de facto*, ako aj *de jure*. Na severnom Cypre nie je „vákuum“, či už *de jure*, alebo *de facto*, ale politicky organizovaná spoločnosť, akékoľvek pomenovanie a zaradenie sa pre ňu zvolí, so svojím vlastným právnym systémom a vlastnou štátnou mocou. Kto by dnes poprel existenciu Taiwanu? Preto Komisia vo svojej správe v prípadoch Chrysostomos a Papachrysostomou preskúmala právo platné na severnom Cypre ako také, a nie turecké právo, aby rozhodla, či bolo zadržanie sťažovateľov oprávnené (pozri odseky 148, 149 a 174 správy).

4. Teraz sa dostávam k jadrú problému. Hlasoval som za prijatie predbežnej námietky *ratione temporis* tureckej vlády a proti nálezú o porušení článku 1 Dodatočného protokolu. Ako sudca Bernhardt, podpredseda Súdu, správne poznamenal vo svojom nesúhlasnom názore, niektoré všeobecné poznámky sú nevyhnutné pred začatím akejkoľvek diskusie o dvoch hlavných aspektoch tohto prípadu.

Úplne súhlasím s tou časťou názoru sudcu Bernhardta, v ktorej hovorí: „Jedinečnou črtou tohto prípadu je, že nemožno oddeliť situáciu individuálnej obete od zložitého historického vývoja a od nie menej zložitej súčasnej situácie. Rozsudok Súdu sa v skutočnosti netýka len pani Loizidouovej, ale tisícov alebo stoviek tisícov gréckych Cyperčanov, ktorí majú (alebo mali) majetok na severnom Cypre. Môže takisto zasiahnuť tureckých Cyperčanov, ktorým sa bráni v navštevovaní a obývaní ich majetkov na južnom Cypre. Dokonca sa môže dotýkať aj občanov tretích krajín, ktorým nie je dovolené cestovať na miesta, kde majú majetky a domy. Skutočná hraničná čiara medzi dvoma časťami Cypru má ... následky, keď veľký počet jednotlivcov je oddelených od svojich majetkov a bývalých domovov.“

Cyperský konflikt medzi tureckou a gréckou komunitou je hlavne pripísateľný štátnemu prevratu v roku 1974, ktorý uskutočnili grécki Cyperčania so zjavným zámerom dosiahnuť úniu s Gréckom (*enosis*), čo cyperská hlava štátu v tom čase silne kritizovala pred medzinárodnými orgánmi. Po tomto štátnom prevrate Turecko intervenovalo, aby zabezpečilo ochranu Cyperskej republiky v súlade s podmienkami Garančnej zmluvy predtým uzavretej medzi tromi zainteresovanými štátmi (Turecko, Spojené kráľovstvo a Grécko), ktorá dala týmto štátom oprávnenie intervenovať jednotlivo alebo spoločne, keď to vyžadovala situácia, a situácia to rozhodne vyžadovala v júli 1974, z titulu štátneho prevratu. Vo všetkom, čo som uviedol vyššie, sa popri inom nezmiňujem o krvavých udalostiach a incidentoch, ku ktorým nepretržite dochádzalo od roku 1963.

Táto implementácia klauzuly v Garančnej dohode zmenila prv existujúcu politickú situáciu a na dlhý čas zaviedla oddelenie dvoch komunít, ktoré bolo evidentné od už roku 1963.

Úplne súhlasím so sudcom Bernhardtom, že po štátnom prevrate v roku 1974 bolo veľa činiteľov a faktorov zainteresovaných v cyperskej „dráme“ vrátane „presunu obyvateľstva na ostrove zo severu na juh a z juhu na sever“. Pokračoval: „Výsledkom rôznych vplyvov a udalostí je ‘železná stena’, ktorá dnes existuje už vyše dvoch desaťročí a ktorú kontrolujú jednotky Organizácie Spojených národov. Všetky vyjednávania alebo návrhy na vyjednanie, ktoré mali za cieľ zjednotenie Cypru, doposiaľ zlyhali. Kto je zodpovedný za toto zlyhanie? Iba jedna strana? Možno jasne odpovedať na túto a niekoľko ďalších otázok a načrtnúť jednoznačný právny záver? Prípady pani Loizidouovej nie je dôsledkom individuálneho postupu tureckých jednotiek proti jej vlastníctvu alebo jej slobode pohybu, ale je dôsledkom vytvorenia hraničnej čiary v roku 1974 a jej uzavretia do dnešného dňa.“

Po zriadení deliacej zóny pod kontrolou síl Organizácie Spojených národov sa pohyb zo severu na juh a naopak zakázal a došlo k výmene populácie so spoločným súhlasom tureckých a cyperských orgánov, na ktorej základe sa osemdesiatitisíc tureckých Cyperčanov presťahovalo z južného na severný Cyprus.

Musím opäť zdôrazniť, že, ako som už spomenul na samom začiatku tohto nesúhlasného názoru, v tomto prípade sa zaoberáme politickou situáciou, a nie je možné oddeliť politické aspekty prípadu od právnych aspektov.

Pre náš Súd má prípad ďalší politický rozmer. Jeho rozsudok bude mať určite dôsledky na budúce prípady – ktorých počiatky siahajú späť k druhej svetovej vojne – proti novým členom Rady Európy, ako sú krajiny strednej a východnej Európy, ktoré boli pred tým pod vládou komunistických režimov.

Turecko uznalo právomoc Súdu iba vo vzťahu k udalostiam nasledujúcim po 22. januári 1990. Táto výhrada vylučuje všetky súdne preskúmavania udalostí pred týmto dátumom, dokonca aj v prípade, že sú v rozpore so záväzkami žalovaného štátu podľa Dohovoru.

Inštitúcie Dohovoru prijali myšlienku „pokračujúceho porušovania“, t. j. porušovania, ktoré začalo pred kritickým dátumom a pokračovalo po ňom. No tam, kde sa na tento pojem odvoláva, je nutné definovať jeho rozsah a hranice. V prípade uväznenia alebo neoprávneného zaberania pozemkov pred predmetným dátumom a po ňom niet pochyb, že pokračujúce porušovanie existuje a že lehota nasledujúca po rozhodnom dátume patrí do právomoci Súdu. Ale, rovnako ako sudca Bernhardt sa domnievam, že pozícia je iná v tomto prípade, keď určitá historická udalosť podnietila vznik „takej situácie, ako je uzavretie hranice s automatickými následkami pre veľký počet prípadov“. Ak by to bolo inak, štrasburské orgány by mohli byť konfrontované s neľahkou úlohou prehodnocovania historických udalostí mnoho rokov po tom, ako k nim došlo, a retrospektívnej aplikácie Dohovoru.

V prípade Loizidouová proti Turecku je to práve existencia deliacej zóny, istého druhu hranice stráženej silami OSN v spolupráci s bezpečnostnými silami oboch komunít v súlade s dohodami, ktoré tieto uzavreli, ktorá bráni gréckym

Cyperčanom z južného Cypru dosiahnuť prístup k svojim majetkom na severe a žiť tam. Jej zriadenie, ku ktorému došlo v roku 1990, t. j. predtým, ako Turecko uznalo právomoc Súdu, bolo okamžitým činom, ktorý zmrazil *de facto* situáciu politickej povahy. V takom prípade nie sme konfrontovaní s „pretrvávajúcou situáciou“, ako si to myslí väčšina Súdu. Preto v tomto prípade nejde o otázku pretrvávajúceho porušovania ani neoprávneného zásahu do vlastníckych práv sťažovateľky. Toto je tiež názor, ktorý zastávala Komisia, ktorá poznamenala: „Sťažovateľka, ktorú zatkli po prekročení deliacej zóny na Cypre počas demonštrácie, presadzuje svoje právo slobodne sa pohybovať na ostrove Cyprus bez ohľadu na deliacu zónu a jej ochranu, a zakladá svoje konanie na tvrdení, že vlastní majetok na severnom Cypre.“ Správa ďalej pokračuje: „Komisia uznáva, že obmedzovanie slobody pohybu – vyplývajúce či už z pozbavenia osobnej slobody, alebo zo štatútu konkrétnej oblasti – môže mať nepriamy dosah na ďalšie záležitosti, ako je napr. prístup k majetku. Ale to neznamena, že pozbavenie slobody alebo obmedzenie prístupu do určitej oblasti je v priamom rozpore s právom chráneným článkom 1 Dodatkového protokolu. Inak povedané, právo na pokojné užívanie majetku neobsahuje ako atribút právo na slobodu pohybu.“ Komisia obdobne dospela k názoru, že nebol porušený článok 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru (pozri správu Komisie o sťažnosti Titina Loizidouová proti Turecku, odseky 97, 98 a 101).